

BOLŞEVİK SÖYLEMLERİNİN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINA ETKİSİ^{1 2}

Volkan MARTTİN³

Öz

Bu makale birbiriyle ilişkili üç boyutta ele alınmıştır. Tek başına incelenmesi ve çözümlenmesi mümkün görülmeyen söylemin doğası, çalışmanın birinci boyutunu oluşturmaktadır. İdeoloji, dil, söylem, propaganda, algı ve anlam kavramlarının şekillendirdiği tasavvur edilen işlevsel döngünün Bolşevik Devrimi'nin gelişim evreleriyle uyumu dikkat çekmektedir.

Tarihsel süreçte ele alınan ideolojik altyapı ve söylem ilişkisi, çalışmanın ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Devrim sırasında, Bolşevikler temel isteklerini "*Barış, Ekmek, Toprak!*" şeklinde sloganlaştırmışlardır. Bu tür sloganlar, dini ve milli motiflerle zenginleştirilen söylemler vasıtasıyla başta asker, işçi ve köylüler olmak üzere geniş halk kitlelerine sunulmuş, kızıl bayraklar ve orak-çekiç sembolleşmiştir.

Bolşevik söylemlerinin cepheye yansımaları çalışmanın üçüncü boyutunda ele alınmıştır. Savaşın neden, kim için yapıldığına dair tartışmalar ekseninde Rus askerlerindeki savaşa isteğinin zayıflaması üzerinde durulmuştur. Rus askerlerindeki disiplinsizlik ve itaatsizlik olayları T.C. Genelkurmay ATASE Arşivi ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelere, konuya ilişkin diğer eserlere ve eldeki hatıralara dayanılarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Bolşevik Devrimi, Söylem

1 Makalenin Geliş Tarihi: 10.12.2018

Makalenin Kabul Tarihi: 29.04.2019

2 Bu makale, 16.10.2017-17.10.2017 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen "*Ekim Devriminin Yüzüncü Yılı: Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş, Uluslararası Sistem*" başlıklı Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

3 Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
e-mail: vmarttin@ogu.edu.tr.

Atıf: Martin, V. (2019). Bolşevik söylemlerinin Birinci Dünya Savaşına etkisi. *Tesam Akademi Dergisi*, 6(2), 177-202. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.613545>

The Impact of the Bolshevik Discourses on the First World War

Abstract

This article deals with three related dimensions. The nature of the discourse, which cannot be analyzed and solved alone, constitutes the first dimension of the study. The accordance with the stages of development of the Bolshevik Revolution, which is envisioned “*functional chain*” with concepts of ideology, language, discourse, propaganda, perception and meaning, is draw attention.

The relationship between ideological infrastructure and discourse in the historical process is the second dimension of the work. During the revolution, the Bolsheviks proclaimed their basic demand as “*Peace, Bread, Earth!*”. Such slogans have been presented to the masses of the people, chiefly soldiers, workers and peasants, by means of discourses enriched by religious and national motifs, symbolizing with red flag and sickle-hammer.

Reflections on the fronts of the Bolshevik rhetoric are studied in the third dimension of the research. The focus of this research is treat reluctantly of the Russian soldiers to fight in the face of debates about the war. The topic about the indiscipline and disobedience incidents in Russian soldiers is prepared based on the documents in Turkish Armed Forces Military Archive and in the General Directorate of State Archive of the Prime Ministry of the Republic of Turkey and other works publication and memoirs.

Keywords: World War I, Bolshevik Revolution, Discourse

Giriş

Bu makale, ideolojilerin söylem üretme sürecini ve bu üretim sürecinin propaganda ile yaygınlaşması aşamasını Birinci Dünya Savaşını etkilemesi bağlamında ele almaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Bolşevik hareketinin zamana ve koşullara göre yenilenen söylemlerinin siyasi manada ideoloji, dil, propaganda, algı ve anlamdan oluşan sarmal içindeki konumuna bağlı olarak savaşın seyrine etkilerini ortaya koymaktır.

Bolşevik devrimi gibi dünya tarihi için önemli tarihi süreçlerin oluşum ve gelişme aşamalarında ideolojide kullanılan dilin, üretilen söylemlerin, propaganda yöntemlerinin, yaratılan algının, bu algı sayesinde olay ve oluşları anlamlandırmanın Birinci Dünya Savaşı'ndaki etkilerinin boyutları bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Elbette bu etki sürecinin aynı zamanda bir etkilenme süreci olduğu dikkate alınmıştır. Bu çerçevede Bolşevik ideolojinin ve söylemlerinin Birinci Dünya Savaşı'nın dönemlerine göre değişim ve dönüşümü bu çalışmanın kapsamındadır.

Çalışmanın kapsamı, fikri temellerini yeniden yorumlayan *Lenin*'in yönlendirdiği Bolşevik hareketinin Birinci Dünya Savaşı sırasında öne çıkması bağlamında siyasi açıdan söylemin doğasına uyumlu bir şekilde yaygınlaşması, savaşın seyrini etkilemesi ve bu süreçten etkilenmesidir.

Söylem ve savaş ekseninde temel kaynaklardan edinilen bilgilerle işlenen konu, tarihsel olayların oluş veya ortaya çıkış tarihlerine bağlı olarak arşiv kayıtlarına yansıyan şekliyle birbirleriyle ilişkilerini, üzerinde durulan "*işlevsel döngü*" içinde yeniden üretimi gündeme gelen ideoloji, dil, propaganda, algı ve anlam unsurlarını barındırmaktadır.

Bu çalışma, söylemin doğası, ideoloji ve söylemin yeniden üretimi ile bu yeniden üretimin savaşın seyrine etkileri şeklinde üç boyuttan oluşmaktadır.

Söylemin Doğası

Sözlükteki karşılığı kalıplaşmış söz, ifade, bildiri ve tez olan söylem, kavramsal olarak siyasal zeminde ideoloji, dil, anlam ve algı gibi kavramlarla bir bütünlük oluşturmaktadır (Türk Dil Kurumu, 1998, s. 2021). Söylem tek başına çözümlenemez. Söylemi anlamlandıran ve sürekliliğini sağlayan erk, söylemin üreticisidir (Eagleton, 2015, s. 273-274; Güneş, 2013, s. 57). Anlamsal açıdan ideoloji ile söylemin doğrudan

bağlı olduğu bir işlevsel döngü karşımıza çıkmaktadır. Bu döngüde ideoloji, dil, söylem, propaganda, algı, anlam kavramları birbiri ardınca dizilmektedir. Bu dizilime göre ideolojinin kullandığı dil söylemleri ortaya çıkarırken söylem propaganda ile algıya dönüşmekte ve algı anlam kazanarak ideolojiyi beslemektedir.

İdeoloji kelimesi ilk kez 1797 yılında *Antoine Destutt de Tracy* tarafından kullanılmıştır. İdeolojinin siyasal söylemlerde yer almasını *Karl Marx* ve takipçileri sağlamıştır. İdeoloji, *Marx-Engels* anlatımlarıyla yeni anlamlar kazanmıştır. *Marx* bu kavrama eleştirel yaklaşmışsa da onu işlevsel hale getiren Lenin olmuştur (McLellan, 2012, s. 6-11).

İdeoloji, dil gibi toplumsal olduğu kadar bireyseldir. Söylemler topluma yapılıyor olsa da aslen bireylere hitap edilmektedir. *Lenin*, bu durumu çok iyi görmüş ve değerlendirmiştir. Gerçeği yansıtmaktan çok “imleyen” bir dil, propagandanın daha etkili olmasını sağlamaktadır. Toplumsal bağlantıyı kuran dil, ideolojik olarak kendini söylemde ortaya çıkarmaktadır (McLellan, 2012, s. 74). Ancak şurası unutulmamalıdır ki ideoloji doğrudan doğruya dil ile değil, söylemle ilgili bir meseledir (Eagleton, 2015, s. 27).

Söylem gizli ve belirsiz bir şekilde baskı içermektedir. Bu özelliği bakımından söylem, *Marx* tarafından tasvip edilmemektedir. *Marx*'a göre söylem, iktidarı güçlendirdiği için kabul edilemez. Ancak bu durumu giriştiği devrim hareketinde lehine dönüştüren *Lenin* olmuştur. Şubat 1917'den sonra görüldüğü gibi söylemin dışlama ve yasaklar üretme usulleri vardır (Eagleton, 2015, s. 51). Bolşevik devriminde ötekileştirme ve tabulaştırma çalışmaları rastlanılmaktadır.

Bu tür çalışmaların yanı sıra devrimin gerçekleştirilmesinde propagandanın önemi yadsınamaz. Bolşevik hareketinde bugün açıkça görüldüğü üzere belirli propaganda kuralları işletilmiştir. Bu propaganda kuralları şunlardır: Basitleştirme ve tek düşman kuralı, kabaca güzel ifadelerle anlatma kuralı, tekrar kuralı, sevileni kullanma kuralı, oybirliği ve bulaşma kuralı (Kışlalı, 2000, s. 207-208). Otoritenin faaliyetlerinde ideoloji ve propagandanın rolleri önemlidir. 1917 Rus Devrimi üzerinde yapılan herhangi bir çalışmada sosyalist ideolojiler ve Bolşevik propagandası göz ardı edilmemelidir (Kolonitkii, *Antibourgeois Propaganda and Anti-“Burzhui” Consciousness in 1917*, 1994, s. 184).

Propagandayla yaygınlaşan söylem ve ideolojinin etki yönünden birbirine benzediği görülmektedir. Bir söylemde söylenmeyen veya

düşünülmeyenler, algı ve anlam süreçlerinde yeniden biçimlenmektedir. Oluşturulmak istenen algı ve zihinlerde şekillenen anlamlar sayesinde ideoloji güçlenmektedir. Bu bakımdan bir anlamın yerleşmesini sağlama gayreti ideolojinin meselelerinden biridir (Eagleton, 2015, s. 31, 257).

Çalışmamızın ana eksenini ifade edilen işlevsel döngüde yer alan söylem ve anlam unsurları oluşturmaktadır. Bu bağlamda genel kabul gören devrim aşamaları hazırlık, aksiyon ve yeniden düzen evrelerinden oluşmaktadır. Bolşevik Devrimi'nin hazırlık evresinin, ideolojik alt yapının oluşması ve şekillenmesi; aksiyon evresinin, Rus-Japon savaşı ile başlayan dönem; yeniden düzen evresinin, Çarlık rejiminin devrilmesinden sonraki dönem olduğu kabul edilirse, konunun işlevsel döngünün söylem noktasından ele alınması mümkündür. Bolşevik hareketinin geçirdiği evreler incelendiğinde birbiriyle ilişkili kavramlar olan ideoloji, dil, söylem, propaganda, algı, anlam ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Bolşevik Hareketinin İdeolojisi ve Söylemleri

Bolşevik hareketine yön veren kuşkusuz *Lenin*'dir. 1900 yılından itibaren *İskra* ve *Zorya* gazetelerinde kaleme aldığı yazılarında ortaya çıkan ne istediğini bilen tutumuyla emsalleri arasından sıyrılan *Lenin*, devrimin öğretisini ve programını gündeme taşımıştır (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 17-18). Bir siyasal öğretiden ziyade dogmalarıyla ortaya çıkan bir din haline gelen Bolşevik ideolojisi, *Marx* ve *Engels*'ten alıntılar yapan *Lenin* sayesinde güçlendirilmiştir (Russell, 2016, s. 11). *Lenin*'e göre *Marx*'ın anlaşılabilmesi için *Hegel*'in okunması gerekmektedir. Bilindiği üzere *Hegel* ve *Marx*'ta bireyden ziyade toplum öndedir. Bu bakımdan *Lenin* "*Ne Yapmalı?*" adlı eserinde ifade ettiği gibi sosyal demokratlar, sendika sekreterliği rolünden sıyrılarak memnuniyetsiz halkta sınıf bilinci oluşturmalı ve bu doğrultuda siyasi bir harekete girişmelilerdi (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 22).

Elbette Çarlık Rusya'sındaki bunalımlar, halkının memnuniyetsizliğini arttırmıştır. Memnun olmayan halkın ve çalışanların böyle bir ideolojiyi sempatik bulması doğaldır. Zira Bolşeviklerin en büyük başarısı bir umut yaratmak olmuştur. Bu umudun filizlenip büyümesindeki ortamı, devrimin teorik boyutu destekleyen güçlü liderlik, ajitasyon ve sosyal reform vaadi sağlamıştır (Russell, 2016, s. 16). 1905 Rus-Japon Savaşı sonunda Rusya'nın yenilmesi, *Lenin* için Çarlık rejiminin sonunu müjdeleyen bir olaydı. Aynı zamanda *Lenin* için destekçilerinin artmaya başladığı bir dönüm noktasıydı (Ulutun, 1980, s. 260). Rusya'daki halk ayaklanmalarının önceleri bilinçsizce, örgütsüz olarak ve kendiliğinden

münferit gösterilerden çıkararak örgütlü siyasi eylemlere dönüşmesinde sosyalistlerin bilinçli propagandası ve ajitasyonu yanında Çarlık askerlerinin isyanları kanlı bir şekilde bastırmaları pratiği etkili olmuştur. Çar'ın ordusu utanç verici özgürlük katiline dönüşmeye başlayınca Çar'a itaatsizlik olayları daha fazla yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte 1906 yılında yapılan bir değerlendirmeye göre Sovyetler gibi kitle kuruluşları savaş güçlerini doğrudan örgütlemek ve ayaklanmaları yönetmek hususlarında başta sloganlar olmak üzere yetersizdirler. Fakat *Danton*'dan naklen *Marx*'ın işlediği şu söz, ortadaki yetersizliği telâfi etmiştir: "*Cür'et, daha da cür'et, daima cür'et*" (Marx-Engels/Lenin-Stalin, 1994, s. 131, 177).

Birinci Dünya Savaşı arifesinde Rus işçi hareketi üzerinde Bolşeviklerin etkisi sorgulanırken, 1905 anayasal düzeninin getirdiği imkânlar doğrultusunda işçilerin devrimci müdahaleden ziyade Batı tarzı reformlara yakın oldukları göz önünde tutulmalıdır. Buna rağmen savaşlarla birlikte Rusya'nın Batılı anayasal bir monarşiye dönüşmesinden sonra işçi kitlelerinin Bolşevik söylemlerine yatkın hale gelmişlerdir (Swain, 1981, s. 273). Zira Proletaryanın zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi yoktur. Elbette devrimi sağlayacak ortamı doğuran unsurlar sistemin kaybedeni, düzenden bunalmış ezilenlerdir (Ulutan, 1980, s. 127-129).

Siyasal gücü eline geçiren her egemen sınıf, kazandığı hakları ve ayrıcalıkları kendiliğinden başkalarına bırakmak istemediğinden değişim gereksinimleri arttıkça direnişler şiddetlenir. Bu çekişmeler ve kavgalar sınıf savaşına dönüşmesinin ardından devrim kaçınılmaz hale gelir. Bu durumda devrimin başarısının; işçilerle birlikte gençlerin de dâhil edildiği savaş gruplarının oluşturulması, bu gruplarda propagandacılar tarafından en basit şekilde bomba tariflerinin verilmesi, detaylı olmayan bilgilendirmelerin yapılması ve devamının kitle inisiyatifine bırakılmasına bağlı olduğu dile getirilmektedir (Marx-Engels/Lenin-Stalin, 1994, s. 136-137).

Hegel bu tür değişim ve dönüşümü harplerin sağlayacağını savunurken, *Marx-Engels*'de bunu devrim sağlamaktadır (Ulutan, 1980, s. 127). *Lenin* ise harp şartlarının devrimi hızlandıracağını öne sürerek bu iki görüşü birleştirmiştir. *Lenin*, pratiğin teoriden yüz kat daha önemli olduğunu devrim sürecinde deneyimlemiştir (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 34). Zaten *Marx* ve *Engels*'in sıkça vurguladıkları gibi ortaya konulan teori bir dogmadan öte bu yoldaki hareketler için bir rehber konumundadır (Lenin, 1975, s. 9).

Her ne kadar belirsizlik ve çelişkiler barındırsa da devrim, Bolşevik

hareketi içinde yapısal değişim ve dönüşümler geçirmiştir. Harp başlangıcında Rusya ve Sırbistan dışında savaşa katılan bütün diğer ülkelerdeki sosyalist partiler, vatanlarının ve milletlerinin tehlikede olduğunu öne sürerek savaşı ve hükümetlerini destekleme kararı almışlardır. 1891 yılında *Engels*'in önemle üzerinde durduğu, seferberlik ilanından sonra sosyalistlerin birbirleriyle savaşmak zorunda kalacak olmaları kehaneti, Birinci Dünya Savaşı'nda gerçekleşmiştir (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 514). Sosyalist partilerin kendi ülkeleri adına savaşı destekleyen yaklaşımı karşısında *Lenin*'in 1915 ve 1916 yıllarında İsviçre'de toplanan kongrelerde savaşan tüm askerleri isyana teşvik eden konuşmalar yapması dikkate değerdir. Bu emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülerek devrime ortam hazırlanmalıydı. Kısaca, "emperyalist savaş, iç savaşa dönüşmeli!" idi (Lenin V. İ., Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaşa Karşı Tutumu, 2014, s. 26). *Lenin*'in analizine göre, kapitalizmin son aşaması olan emperyalizme ulaşılmıştı. Bu aşama Avrupalı devletlerin yaptıkları savaşın nedeniyle açıkça ortadaydı. Savaş, sömürge toprağı elde etmek ve sömürge pazarını genişletmek için yapılmaktaydı. Bu koşullarda savaşan taraflardan hiçbirine halkın desteklemesine imkân yoktu. Kapitalizmin son aşamasından sonra sosyalizme geçiş zamanı gelecekti. Halk, sosyalizme geçişin hızlandırılması için eylemler yapmalıydı (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 524). Bir an evvel zenginle yoksul arasındaki eşitsizliğe, ekonomik sömürüye, savaşa son verilmeliydi. Emperyalist savaşın, proletaryanın burjuvaziye karşı yürüteceğı bir iç savaşa dönüşmesi beklentisi sloganlaşarak, iletişim ve haberleşme kanallarıyla yaygınlaştırılmalıydı (Russell, 2016, s. 17).

14-15 ve 21-22 Mart günlerinde *Pravda*'da yayınlanan tezlerde Rusya'nın durumunun özgünlük arz ettiği, bir geçiş dönemine girildiğı ve o günlerde sloganlaştırılan "günün görevi" kavramı etrafında işçilerin bir mucizeyi gerçekleştirmek için organize olması gerektiğı vurgulanmaktadır (Lenin, 1975, s. 9). İdeoloji gerçekten de öncelikle edimsel sözcüklerle veya benzeri emir bildiren, istek belirten retorik sorular içeren sözlerle doğrudan ilişkilidir (Eagleton, 2015, s. 43).

İdeoloji ve söylem birbirlerini tamamlayarak gerçekliği iletişim ve haberleşme kanallarıyla yeniden üretmektedir. 1917 baharından itibaren işletilmeye başlanan sansür mekanizması sayesinde özgün olmayan Bolşevik söylemleri yaygınlaşmıştır. Sosyalist iletişim ağları sayesinde çok sayıda baskı, kağıt ve matbaa imkanına erişen Bolşevikler, propagandalarını rahatça yapabilmışlerdir.⁴

4 Öyle ki antikapitalist propagandayı Bolşevikler tek başlarına sahiplenmemişler,

Enternasyonaller kitleleri proletarya sloganlarıyla birleştirmeye çalışmışlardır. Proleter mücadele ile emperyalist savaşın sonlandırılabilceği öne sürülmüştür. Emperyalizme karşı savaş ve kitleleri sürükleyen propaganda genel siyasi görevler haline gelmiştir (Thatcher, 2009, s. 305). *Lenin*, işçi sınıfının mücadelesini desteklemek adına bir ideoloji yaratma ve bunu yaymaya gayret etmiştir. *Marx* ve *Engels*'te emperyalist savaşlar teorisine dair bir işaret bulunmamasına karşın "*emperyalist savaş*" kavramını geliştirenler *Rosa Luxemburg* ve *Lenin*'dir (Ulutan, 1980, s. 232). Bütün bunlara rağmen devrim hareketi içinde ortaya çıkan söylemler arasında barış vurgusu ağırlıktadır.

Savaş ve silahlanma karşıtlığı yanında harbin neden olduğu ekonomik ve sosyal bunalımlar ihtilale zemin hazırlamıştır. Hareketin ilk günlerinde *Lenin*'i eleştirenlerin daha sonra onun yanında yer almasının nedenleri arasında geçici hükümetin başarısızlıklarını, ordunun perişan halini ve halkın açlıktan mustarip oluşunu saymak mümkündür (Ulutan, 1980, s. 254, 262).

Bu durum ezilenlerin kurtuluşunu içeren söylemleri kuvvetlendirmiştir. *Lenin*'e göre halk ve işçilerden oluşan ezilen sınıfın donanımlı, eğitilmiş ve disiplinli devlet gücünü alt edebilmesi, savaş esnasına silahlı güçlerin yenilmesine bağlıydı. Bu görüş *Lenin*'e *Marx*'tan miras kalmıştı. Sıkı disiplinli hücre örgütlenmesi şeklinde çalışan grupların ancak silahlı ve eğitilmiş Çarlık polisine karşı koyabileceği görüşü devrimden 15 yıl önce dile getirilmiştir (Ulutan, 1980, s. 258-259). *Lenin*'e göre, kentlerde ve kırsalda 25-75 kişilik müfrezelerin kurulmasından sonra yapılacak geniş propagandayla birlikte bıçaktan tabancaya kadar çeşitli şekillerde donanımının ardından verilecek askeri eğitimlerle halkın silahlanması tamamlanacak ve Çar kuvvetlerine karşı koyulabilecekti (Marx-Engels/Lenin-Stalin, 1994, s. 101). Çağdaş savaşdaki "*güç örgütü*" kavramının karşılığı olarak askeri örgüt şeklinde kurulması gerekli görülen devrimci ordu vasıtasıyla otokrasiye karşı mücadelede halk kitlelerinin askeri açıdan yönetimi gerçekleşecekti. Halk kitlelerinin sözü geçen askeri yönetimi destekleyecek politik bir yönetimle de çepeçevre sarılması gerekliydi (Marx-Engels/Lenin-Stalin, 1994, s. 121-122).

İki Taktik kitabını kaleme aldığı günlerde *Lenin*, "*Proleterya ve Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü*" ifadesini söylemlerinde ve yazılarında sıkça kullanmıştır. Böyle bir söylem kalıbının yerleştirilmeye çalışılmasında askeri yönetimin yanı sıra politik yönetimi *-işçi ve köylü*

ımlı sosyalistlerle aynı dili kullanmayı tercih etmişlerdir, (Kolonitkii, Antiburgeois Propaganda and Anti-"Burzhui" Consciousness in 1917, 1994, s. 184).

demokratik yönetimini- vurgulamak içindir. *Marx*'ın köylülere karşı tutumu olumsuzken *Lenin*, Rusya gerçeğinin farkında olarak yeni bir yaklaşımla köylüye toprak verme vaadiyle köylüleri tarafına çekmeyi başarmıştır (Ulutan, 1980, s. 260).

Yeni yaşam, parlak gelecek, iyi yönetim şeklinde dile getirilen demokrasi kavramı, devrim öncesinde söylemlerde yer bulmuştur (Kolonitkii, "Democracy" in the Political Consciousness of the February Revolution, 1998, s. 101). Devrim sürecinde siyasallaşan kitleleri sürüklemek için geleneksel ve önemli dini/kültürel klişe, slogan, kavram ve semboller yeniden anlamlandırılmıştır. Böylece yeni anlamlarla bilinçlendirilen kitleler, girişecekleri mücadeleyle hızlı ve evrensel bir arınmadan geçtikten (*günah çıkarmadan*) sonra parlak gelecek için karanlık güçleri mucizevi bir şekilde ortadan kaldıracaklardı. Bu "*halk düşmanı*" karanlık güçler, genel anlamda Almanlar/Alman taraftarları ile eski rejim yanlılarıydı. "İç düşman" olarak nitelendirilen Çar *Nikolay* ve *Rasputin* liderliğindeki bir grup kapitalist acımasızca halkı sömürerek onu karanlığa sürüklüyordu (Kolonitkii, *Antibourgeois Propaganda and Anti-"Burzhui" Consciousness in 1917*, 1994, s. 294). Bu bilinçlendirme çabalarının ilk sonuçları devrimin hemen öncesinde ortaya çıkmıştır. *Nova Zhin* (Yeni Hayat), *İskra* (Kıvılcım) gibi isimlerin taşıdığı anlamların yanı sıra imparatorluğa ait sembollerin tahrip edilmesi, kitlesel anti-monarşist propaganda sayesinde Çar, monarşi gibi sözcükler bu süreçte tabulaştırılmıştır. Beklenildiği gibi propagandanın köylülere etkisi kentlilerden farklı olmuştur (Eagleton, 2015, s. 97). Çarlık Rusya'sındaki baskı ve sömürüden kurtulmak isteyen köylüler önceleri yoğun propagandayla vaat edilenlerin gerçekleşmediğini daha sonra göreceklerdir (Ulutan, 1980, s. 277). Öte yandan kendiliğinden devrimci yapıları olmayan işçi kitlesinin eşit olmayan şartlar karşısında Bolşeviklerin söylemleriyle siyasallaşmış ve bir taraf/kutup haline dönüşmüştür (Faulkner, 2017, s. 71). Zaten, *Lenin*'e göre; "*yegâne tercih, burjuva ve sosyalist ideoloji arasındadır. Bir orta yol yoktur*" (Eagleton, 2015, s. 127).

Şekil 1

Bu posterin adı "Halkın Zaferi"dir. Posterde dizlerinin üstüne çökmüş Çar Nikola, devrimci güçleri simgeleyen bir asker ve bir işçiye tacını vermektedir. Asker ve işçinin ellerindeki kıvılcık bayraklar devrimi sembolize etmektedir. Yine askerin başlığında, işçinin göğsünde kıvılcık işaretler görülmektedir. Fonda ise Duma vekillerinin toplandığı Tauride Sarayı yer almaktadır. Binanın üzerinden doğan güneş motifi özgürlüğü sembolize etmektedir (BBC, 2017).

Savaş başladığı günlerde Poronin'de bulunan *Lenin*, işçileri hükümete karşı kışkırtırken Rusya'nın savaşı kaybetmesi, Çarlığın yıkılması için propaganda yapmıştır. "Barış, Ekmek, Toprak!" sloganı ile işçi ve askerlerin ayaklanmaya çağırılmasının ardından Petrograd'ta metal işçilerinin başlattığı grev dalgası Moskova'ya ulaşınca Çar tahtından çekilmiştir (Ulutan, 1980, s. 261). İşçileri bilinçlendirerek dünyayı değiştirmeyi kıstas edinen *Lenin*'in sinsî ve kesif bir propaganda takip ettiği söylenebilir. Bu kesif propagandayı besleyen yeraltı devrimci

faaliyetleri arasında, Petrograd'da illegal şekilde basılan *Proletarski Golos* gazetesinin ve gizlice basılan bildirilerin askerlerin siperleri kadar uzak noktalara ulaştırılması, birçok yerleşim yerinde gizli işçi toplantıları düzenlenmesi sayılabilir (Lenin V. İ., *Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaş Karşı Tutumu*, 2014, s. 37).

İhtilal, sömürülen-ezilen halkın yardım ve desteğiyle zafere erişmiştir. Bu noktada işçiler ve köylülerin yanında *Marx*'ın aksine Lenin, milliyetçi hareketlere de taraftar görünmüştür. Bunun yanısıra sosyalist ideolojinin antikapitalist söylemleri kilise tarafından sempatiyle karşılanmış; Rus Ortodoks Yerel Konseyi kiliselerde Bolşeviklik üzerine komisyonlar kurarak Bolşevikliğin din adamları arasında yaygınlaşması sağlanmıştır (Kolonitkii, *Antibourgeois Propaganda and Anti-"Burzhui" Consciousness in 1917*, 1994, s. 187). Din adamları sayesinde Bolşevik söylemler kırdan kente ve nihayet cepheye ulaşmıştır. Milliyetçi hareketler ile kiliseyi yanına alan Bolşevikler, zaruri ihtilalin zaferini sağlayacak düzen değişikliği için hükümetin zayıflatılması, savaş konusunda ısrarcı olanlara karşı barışa yönelik propagandanın halk nezdinde yapılması hususlarında ortak bir dava takip edildiği izlenimi sergilemişlerdir (Ulutun, 1980, s. 276-277). Böylece Rusya'da bulunan başta işçi, köylü, askeri kitleler olmak üzere tüm ülkeyi ne olursa olsun sosyalist yapma ideali uğruna bazı taktiksel yaklaşımlarla istikrarın sosyalizmle geleceği vurgusu söylemlerde sıkça yapılmış; propagandada çokça tekrar edilmiştir (Stone, 1998, s. 283).

Şekil 2

Bu poster Maksim Gorki'nin yayınevi olan Parus tarafından hazırlanmıştır. Yukarıdaki resmin altında “Eskiden askerin savunduğu buydu” yazmaktadır. Altaki resimde devrim sonrasında ellerinde döviz taşıyanlar resmedilmiştir. Bu dövizlerde “Toprak ve Özgürlük!”, “Demokrasi, Cumhuriyet!” ve “Özgürlük!” yazmaktadır. Bu resmin altında ise “Askerin bugün savunduğu” notu düşülmüştür (BBC, 2017).

Her siyasi dava fedakarlıkta bulunacak üyelere ihtiyaç duymaktadır. Devrimi gerçekleştirecek kadronun bütün halk ve işçiler olduğunu öne süren *Lenin*, ölümü küçümseyen kitlelerin yaratılmasına çalışmıştır. Bu kitlelerin oluşumunda yapılacak çalışmanın boyutlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: İhtilalci savaş sloganlarının beslediği bir siyasi hareket şeklinde bütün devlet kurumlarına sızmak, “*mukavemet ve tahrip cepheleeri*” kurmak ve kesif bir şekilde propaganda yapmak, askeri usüllere başvurmak (*Lenin*, 1975, s. 10).

Kitleleri yeniden programlayan devrimin her aşamasında toplumda var olan siyasi kültürler ve onun alt katmanları doğrudan ortaya çıkmaktadır. Bilinç ve kültür ekseninde şekillenen hareket sırasında eski hukuk düzeni zayıflar ve devrimci hukuk yapma mekanizmaları belirir. Aynı süreç toplumla ilgili her alanda görülebilir. Devrimin dili, inancı, söylemi, ideolojisi lider ve devrimci gruplar tarafından üretilir; süreklilik kazanan söylem tekrar tekrar anlamlandırılır. Bu bakımdan sosyalist politikanın alt kültürel katmanlarına dayanan semboller bu anlamlandırmalarda etkilidir. Kırmızı bayrak, nasıl Şubat sonrası Rusya'nın fiili simgesi olmuşsa, 1917 ilkbaharından sonra orak ve çekiç yeni devrimci semboller olarak ortaya çıkmıştır. Diğer liberal ve sosyalist grupların sembollerinin olmaması, Bolşeviklerin çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Bolşevikler devrim sürecinde yeniden adlandırma yöntemine sıkça başvurarak, getirdikleri düzenin iyi-güzel olarak kabul edilmesi için çabalamışlardır (Kolonitkii, *Antibourgeois Propaganda and Anti-"Burzhui" Consciousness in 1917*, 1994, s. 183, 186).

Devrim iki aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada Rusya'daki eski sınıflardan birinin elinde feodal toprak düzeni şeklindeki devlet gücü yeni bir sınıf kabul edilen burjuvaya geçmiştir. Böylece bir sınıftan diğerine geçen devletin gücü vaat edilenleri gerçekleştirmekten uzak kalmıştır. Lenin'e göre Bolşevik sloganları ve düşünceleri herkesin beklediğinden çok farklı olarak özelleşerek, özgünlük kazanmış ve değerlendirilerek bütünüyle tarihin onayını almıştır. Topluma özgü olma ilkesinin reddedilmesine karşın Bolşevikler, ezberleri bozarak "*yolun öğrettiği*" bir tarzda ihtilali gerçekleştirmişlerdir (Lenin, 1975, s. 10; Eagleton, 2015, s. 74). "Üç temel direk" olarak kategorize edilen sloganlar; demokratik cumhuriyetin tesisi, büyük toprak sahiplerinin mülklerine el konulması, 8 saatlik işgünü talebi olarak kristalleşmiştir. Bu doğrultuda işçilerin sosyalizmle tanıştırılması, sömürgeci hükümetlerin devrilmesi, savaş karşıtı mücadelede uluslararası dayanışmanın sağlanması çağrıları yapılmıştır (Lenin V. İ., *Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaşa Karşı Tutumu*, 2014, s. 92).

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle işçi sınıfı Avrupa'da devrimci ortam yaratacak kadar radikal olmasına karşın Rusya'da işçiler Bolşevik söylemlerle iktidara ortak olmayı başarmışlardır (Swain, 1981, s. 288). Eskiyen Çarlık yönetimin değiştirildiği dinamik bir süreçte Bolşevikler azınlık konumundan sıyrılarak, söylemleriyle bu ihtilali zafere ulaştırmıştır (Lenin, 1975, s. 11).

Bolşevik Söylemlerinin Savaşa Etkisi

Marx ve Engels'in savaşa bakış açılarını belirleyen, Clausewitz tarafından dile getirilen "savaş, siyasetin başka araçlarla sürdürülmesidir" görüşüdür. Bu bakımdan Lenin, aynı sömürücü siyasetin savaşta ve barışta farklı araçlarla sürdürüldüğünü; Rusya'daki, Avusturya'daki ve daha başka birçok ülkedeki ulusların özgürleşmelerinin engellenerek köleleştirildiklerini örnekendirerek anlatmaktadır. Bu sömürü siyasetinin ikiyüzlülere gizlenmeye çalışıldığını ifade eden Lenin, İngiltere'nin Almanya'nı sömürgelerini ve Türkiye'yi ele geçirmeye çalıştığını; Rusya'nın Galiciya ve Türk topraklarını almak istediğini; Fransa'nın Alsace-Lorraine'i, Ren'in sol kıyısını gözüne kestirdiğini; diğer savaşanların ganimetten pay almaya uğraştıklarını açıkça söyledikten sonra bütün bunların Belçika'ya yardım kisvesi altında başlatıldığını vurgulamaktadır (Lenin V. İ., Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaşa Karşı Tutumu, 2014, s. 15-16).

Birinci Dünya Savaşı sırasında tartışılan konulardan birisi; "*Savaş halklar uğruna mı, ülkeler uğruna mı?*" sorusu üzerine yapılmaktaydı (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 507). Bu tartışmaya Lenin, Marx tarafından saptanmış esaslara göre milletlerin kendi kaderini tayin hakkı noktasından yaklaşmıştır. Bu kendi kaderini tayin hakkı, Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 1898 yılındaki kuruluş kongresi manifestosunda yer almıştır. 1903 kongresinde ise devleti oluşturan milletlere kaderlerini belirleme hakkı tanınmıştır. Parti programında içişleriyle ilgili kısımda bulunan bu ifadenin Rus devletindeki milliyetlerle ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. 1914 yılına kadar sözü edilmeyen bu madde, savaş koşulları içinde biçimlenerek Bolşevik ile ilişkilendirilmiştir. İşçilerin verecekleri karar ve dünyadaki bütün proletaryanın çıkarları bu hakkın kullanılmasını belirleyecekti. Milli meselelerin, ancak tüm sınırlar kalkınca çözülebileceği söylemi sosyalist devrimin bir parçasıydı (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 242, 382).

Sosyalistler, ulusların arasındaki savaşa barbarlık ve gaddarlık gözüyle bakmışlardır. Bu nedenle genel savaşı lanetlemişlerdir. Sadece ezilenler ile ezenler arasındaki savaşı kabul etmişlerdir. Lenin'e göre her savaşta yaşanan dehşet, mezalim, sıkıntı ve bunalımlara karşı ilerici bir hamleyle atılmak, eskimiş zararlı ve gerici kurumlardan kurtulmak, Avrupa'nın en barbar despotizmleri olan "*Türk ve Rus despotizmi*"ni geride bırakarak bu sayede insanlığın gelişimine katkı sağlamak mümkündü. Elbette her savaşın tarihsel açıdan kendine özgü nitelikleri vardı (Lenin V. İ., Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaşa Karşı

Tutumu, 2014, s. 7-8).

Çarlık hükümeti, Galiçya'yı işgal etmek ve Ukraynalıları köleleştirmek, Kafkasları ve İstanbul'u ele geçirmek için savaşıyordu. Bu savaş ortamını iyi kullanan Çarlık hükümeti, ülke içinde yükselen huzursuzluğu perdelemiş ve güçlenen devrimci hareketi baskılamıştır. Ancak, Rusya'da açlık ve yoksulluğun hürriyeti boş bir kavram haline getirdiği günlerde toplumun aynası konumundaki ordunun durumu da pek iç açıcı değildi. Halihazırda, kaybedilmiş bir savaşın yol açacağı tükenmişlik ve sefalet, Bolşeviklerin başarısı için önşarttı (Troçki, 1998, s. 257). Bolşevik söylemlerinde sıkça dile getirilen asıl amacı sömürgeciler tarafından gizlenmiş *"haksız ve yağmacı olan bu savaş"*ın bir an evvel durulması gerekmektedir. *"Köle sahipleri"*, *"ulusal ideoloji"* ve *"vatan savunması"* gibi laflarla halkları aldatıyordu (Lenin V. İ., Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaşa Karşı Tutumu, 2014, s. 10). Lenin kandırılmış kitleleri *"sermaye ile emperyalist savaş"* arasındaki çözülmez bağın varlığı konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Bu ikna çabaları bir politika halinde ordu örgütlerinin elinde propagandaya dönüşüyordu. Bu propaganda sabırla sürdürülmüştür. Bu doğrultuda 1914'ten beri yürütülen çalışmalar meyvelerini vermeye 1917 yılında vermeye başlamıştır. Ekim devrimi öncesi Bolşeviklerin savaş karşıtı bildirimlerini gülünç bulan Alman makamları, propagandanın gücünü görmüşlerdir. Almanya'da olduğu gibi İngiltere ve Rusya'da sosyalist kesimin ciddi bir şekilde gerçekleştirdiği savaş karşıtı ajitasyon, bütün bu hükümetlerin askeri gücünü zayıflatmıştır. Barışa yönelik kazanılan bu başarı puanı sosyalistlerin hanesine yazılmıştır (Lenin V. İ., Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü, 2010, s. 172).

Ekim devriminden sonra yapılan toplantılarda vurgulandığı üzere, savaş esnasında barışı vaadedenlerin bu yolda bir girişimi olmamıştı. Soyut barış propagandası olarak nitelendirilen *"pasifizm"*, işçi sınıfını uyutma yollarından biriydi (Lenin V. İ., Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü, 2010, s. 192). Bolşeviklere göre devletler sömürgelerini ellerinde tuttukları sürece bu savaş asla bitmeyecekti. Savaşın bitmesi için işçi-köylü devletinin sermayeyi dize getirmeleri, dünyayı kendi aralarında bölüşen kapitalistlerin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Sermayenin iktidarı sonlandırıldığı zaman bu sömürü savaşı son bulacaktı. Bu yüzden sosyal demokrat hareketin savaş çılgınlığı, *"bütün ülkelerin işçileri birleşin"* idi (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 13). Zira savaş, evvela sömürgelerin *'daha adil(!)'* paylaşımı ve sömürgecilerin birbirleriyle çatışmadan sömürü düzeninin devamı için yapılmaktaydı. İkinci olarak, savaş bahanesiyle Düvel-i Muazzama'nın sınırları içinde bulunan halklara

daha fazla baskı uygulanıyordu. Üçüncü olarak savaş sayesinde “ücretli kölelik” kalıcı hale getirilemeye çalışılıyordu. Savaş ortamında baskılanan proletaryanın bölünmüş görüntüsü, kapitalistlerin savaşlardan daha fazla kazanç elde etmesine, servetlerine servet katmalarına neden olmaktaydı. Savaşın sağladığı baskıcı ortam “*en özgür ve en cumhuriyetçi*” ülkelerde dahi ulusal anlaşmazlıklar ve önyargıları beslemekte, insanlığın gelişime engel gericiliği güçlendirmekteydi (Lenin V. İ., Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi’nin Savaşa Karşı Tutumu, 2014, s. 14).

Devrimci savaş anlayışına göre Rusya’da “*tutuşan devrim meşalesi*” diğer ülkelere taşınmalıydı. Savaşan ülkelerdeki burjuva gazetelerinde işlenen siperlerdeki “*kardeşleşme*” olaylarında Almanya ve İngiltere gibi devletlerce ağır şekilde ceza verilmesi, Lenin’e göre, kölecilerin yürüttüğü cinai ve gerici savaşın kısa kesilmesini sağlayacak bir sosyalist çalışmaya olanak tanıyordu. Bu ortamda kitleleri örgütleyerek, sosyalizm propagandası yapılmalıydı (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 13). Doğu Avrupa’da savaşan Türk askerlerine karşı uzak diyarlarda savaşmanın anlamsızlığını, çekilen açlık ve sıkıntıların barışla son bulacağını ifadelerinde dile getiren Rus askerleri yapılan propagandayı cepheye yansıtmışlardır (Toker, 2016, s. 244). Lenin’e göre savaş tek taraflı olarak bitirilemezdi; “*ilhaksız, demokratik bir barış*” düşüncesi yaygınlaştırılmalıydı. Rus Çarı gibi Alman İmparatoru’nun, Osmanlı Padişahının gibi taç/taht sahibi birer egemenlik hırsızları oldukları söylemlerde vurgulanıyordu. Lenin, cephedeki rakip askerlerle dostluk kurulmasını dahi önermekteydi (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 14-15). Savaşan ulusların askerlerinin siperlerde kardeşleşmesinin desteklenmesi emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesinde atılacak adımlardan biriydi. Bu girişimlerin Osmanlı cephesindeki etkileri beklenen seviyede olmadığı söylenebilir.⁵ Fakat Rus cephesi, bu tür söylemlerden doğrudan etkilendi; azınlıkta kalanlar, çoğunlukta görünen Bolşeviklere bu sayede katıldılar (Stevenson, 2001, s. 149).

Başından itibaren Doğu Avrupa’da sürdürülen savaş, zaman zaman durma noktasına gelmiş; Rus askerlerinin savaşma isteğindeki azalma Osmanlı arşiv belgelerine yansımıştır. Önceleri bu durgunluğun mevsime bağlı olduğu düşünülüyorsa da havaların nispeten düzelmesine karşılık çatışmalar eski şiddetini göstermemiştir (Toker, 2016, s. 173).

Devrimden önceki aylarda Rus askerlerinin büyük ölçüde disiplinlerini

5 Rus askerlerinin savaşın başladığı andan itibaren güven vermeyen tutumu, savaş hilelerine çokça başvurulması cephenin durumunu belirlemiştir. Köylü veya rahibe kılığına sokulmuş hastalıklı kızların savaşan askerleri etkilemesi esasına dayalı bir hile rapor edilmiştir (Toker, 2016, s. 165).

kaybettikleri dönemin hatıralarında dile getirilmektedir. Subaylar, askerlerinin saygısızca davranışlarından şikâyetçiydi. Cephede bir genel bir çözülme havası esmekteydi. Şubat devrimi sırasında askerlerin komutanlarına ve diğer subaylara karşı gösterdikleri itaatsizliğin Çarlık rejimine karşı bir tepki olduğu ifade edilebilir. Subayların apoletlerinin sökülmesiyle adeta Çar yetkisiz kılınyordu (Troçki, 1998, s. 251-252).

Askerler sadece disiplinsiz hareket etmiyor; başlarında bulunan subay sınıfını bertaraftan sonra, kendilerini terhis ederek özgürlüklerini elde etme eğilimi gösteriyorlardı. Şubat devrimi sonrası askerlerin subaylara gelerek, herkesçe nefret edilen Çarlığın yıkıldığı haberini vermesi ve ardından itaata hazır bir görüntüye bürünmesi sadece geçici bir görüntüydü. Zira bu zahiri durum, askerlerin geçici hükümete karşı gösterecekleri karşı duruşla değişecekti. Erlerle subayların barıştırılması Ekim devrimi öncesi bariz bir gayret olduğu görülmektedir. Subayların Çar'a bağlılığının arkasında vatanlarının felaketten kurtaracak olan Çar'ın kendisi olacağına dair görüşleri olduğu varsayılmaktadır. Zira Çar'a alternatif olarak, askeri yetenekleriyle öne çıkan *Brusilov*, *Kolchak* (*Kolçak*) gibi zeki komutanlar da dahil olmak üzere Rus generalleri arasında askerleri peşinde sürükleyerek zaferlere erişirecek büyük bir lider çıkmamıştır. Bu durum Bolşevik hareketinin işini kolaylaştırmıştır. Şubat devrimi sonrasında yeni kurulan geçici hükümete bağlılık yemini eden generallerin savaş meydanlarındaki yanlışlıklarını düşmüş olan hanedana yüklemeleri bu dönemin özelliklerindedir (Troçki, 1998, s. 254-259). *II. Nikolay*'nın tahttan çekilmesinde Başkomutan *Alekseyev*, Başkumandanlık Kurmay Başkanı *Denikin*, Amiral *Kolçak* gibi askerlerin rol oynadığı söylenmektedir. İhtilal havası ordudaki savaş bezginliğini arttırmıştır. Muharebelerde kesin sonuç alınamaması Rus taarruz gücünü kırmıştır (McMeekin, 2012, s. 263).

Öte yandan cephedeki Rus askerlerindeki savaşma isteğinin azalması açıkça gözlemleniyordu. Öyle ki Şubat devriminden 5 ay öncesine ait bir Osmanlı askeri arşiv belgesi bu durumu işlemektedir. 9 Eylül 1916 tarihli harp raporunda 15. Türk Kolordusu Kumandanı Miralay Şevki, cephede bulunan iki Rus tümeninin yaptığı hücumların püskürtüldüğünü, çok az kayıp verildiğini, Rusların üçyüzden fazla er ve üç subay ile makineli tüfeğinin esir alındığı tafsilatıyla anlatmaktadır (ATASE, BDH, Dos: 237A, Kls: 985, F: 25.2). Aynı belgenin diğer sayfasında Rus askerlerinin ormanlara firar ettikleri, Rusların Osmanlı askerlerine nispetle cesaret ve metanetlerinin çok az olduğu, bazı yerlerde Rus erlerinin subaylar tarafından "*makineli tüfek atışı ve sopa ile ileriye cebren sevk ettirildiği*"nin gözlemlendiği dile getirilmektedir(ATASE, BDH, Dos: 237A, Kls: 985, F:

25.1).

Bu duruma dair Rusların zaferden zafere koştuğuna yönelik *Reuters* ajansının haberlerinin asılsız olduğu Osmanlı arşiv belgelerinde vurgulanmakta; cephede yaşananların tam ters istikamette cereyan ettiği açıkça ifade edilmektedir. Osmanlı askeri arşiv belgelerinde 16, 17, 24, 30 Eylül ve 1 Ekim günlerinde gerçekleşen muharebelerde Rusların mağlup olduğu tafsilatıyla anlatılmaktadır (ATASE, BDH, Dos: 237A, Kls: 985, F: 34).⁶

Karadeniz'deki donanmanın Petrograd'taki olaylar karşısında tepkisizliği, başkentten gelen sosyalist gazeteyle bozulmuştur. Bir anda tayfaların tavrının değiştiği, mitingler için toplanıldığı ve ajitatörlerin ortaya çıktığı kaynaklarda zikredilmektedir. Bolşevik söylemlerinde dile getirilen şekliyle savaşa devam etmenin "*hainlik*" olduğu Karadeniz filosunda açıkça görülmüştür (Troçki, 1998, s. 256; Stone, 1998, s. 303; McMeekin, 2012, s. 267). Buna göre haber alma kaynaklarının önemli olduğunu, Bolşevik teşkilatının gizlilik ve ciddiyetini kavramak mümkündür. Rusya'daki askerler arasında biz-öteki vurgusunun yapıldığı söylemlerin yaygınlaşmasını sağlayan mekanizmayı eğitim merkezleri ve gizli-açık iletişim ağları oluşturmaktadır (Kolonitkii, *Antibourgeois Propaganda and Anti-"Burzhui" Consciousness in 1917*, 1994, s. 184).

1917 Nisan'ında yapılan bir konferansta *Lenin*'in maddeler halinde işlediği önergesi, devrimin yol haritası görünümündedir. Buna göre, ilk olarak emperyalist savaşın kapitalist karakteri vurgulanmalıdır. İkinci olarak bütün gizli antlaşmalar ifşa edilmelidir. Üçüncü olarak savaşın ancak savaşan ülkelerden en az birkaç tanesinde iktidar değişikliği gerçekleştirilerek demokratik bir barış ortamı sağlanmalıdır. Bu önergeye göre devrimci propaganda Rusya'daki devrimci grubun iktidarı ele geçinceye kadar düşman askerleriyle dostluk kurma girişimlerinin arttırılması üzerinde yoğunlaşmıştı (BOA, HR.SYS, 2113/4, Lef: 4).

29 Haziran 1917'de girişilen taarruzda Geçici Hükümetin Başkanı *Kerenski* askerleri yeniden cepheye sürmüş olsa da eski savaş gücüne erişilememiştir. Yeniden taarruz için Doğu cephesi yerine morali yükseltmek adına Boğazlar'a yönetilecek bir saldırı söyleminden İngiliz-Fransız müttefiklerine kanarak vazgeçen *Kerenski*, yaptığı ateşli konuşmalarda savaşma isteğini arttırmaya çalışmışsa da Galicya'da bu çaba karşılık bulmamıştır (Stevenson, 2001, s. 150; McMeekin, 2012,

6 Savaş esnasında Rus uçakları tarafından atılan propaganda beyannamelerinde Osmanlı ordusunun imha edildiği, Rusların kesin bir zafer kazandığı ifadeleri yer almıştır (BOA, HR.MA, 1126/41).

s. 267-270). Bolşevikler ve onların siyasi müttefikleri propaganlarını oynak bir zeminde halkın ruh halini esas alarak yönlendirmişlerdir. Öyle ki, *Lenin*'e göre kitlelerin barış yanlısı duyguları, savaşın gericiliğine dair farkındalık oluşturmak, hükümetlere yönelik savaş karşıtı öfkeyi yaratmak, protestolar düzenlemekte kullanılabilirdi. Halkın bu ruh halinden yararlanılmıyordu (*Lenin V. İ., Sosyalizm ve Savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Savaşa Karşı Tutumu*, 2014, s. 30).

Bolşevikler neyi istediklerini açıkça belirtiyorlardı. Savaş karşıtı sloganlardan birisi, "Çanakale Boğazı'nı istemiyoruz!" idi. Eski rejiminin halkı savaş lehine yeniden canlandıracak tek çıkış yolu böylece kapatılıyordu. *Lenin*'in ortaya koyduğu politika, dönemin Rusya'sında uygulanabilecek en mantıklı olanıydı (McMeekin, 2012, s. 270; Carr, *Bolşevik Devrimi 1917-1923*, 1989, s. 102).

Burjuvanın yalan ve iftira çemberiyle kuşatılmış halkların kurtarılması gerekmektedir. Bu doğrultuda cephedeki Bolşevik askerler, savaşa devam etmek isteyenlere ve eski rejim yanlılarına "*Vurun! Burjuva köpeğine!*" şeklinde ifadelerle saldırıyorlardı (Shklovsky & Sheldon, 1967, s. 219). Zira, Bolşevik broşürlerinde ifade edildiği gibi dürüst olmayan burjuvazinin kapitalistlerin yanında yer alarak, savaşın devam etmesine neden olması kabul edilemezdi. Savaşta askerlere yönelik yapılan savaş karşıtı propandada "*siperlere kızıl devrim gönderin*" sloganı etkili olmuş; askerlerin dikkati "*iç savaşa*" çekilmiştir (Kolonitkii, *Antibourgeois Propaganda and Anti-"Burzhui" Consciousness in 1917*, 1994, s. 191, 194). Cephe komutanın verdiği taarruz emrini uygulayacak asker bulunamıyordu. Bu durum propandanın anlam bularak eylem haline dönüşmesiydi.

Alman Genelkurmay Karargahında bulunan Osmanlı Askeri Temsilcisinin Başkumandanlık Vekâleti'ne gönderdiği yazıda, Rus kuzey ordularının *Kerenski*'ye taraftar olmasına karşın Karpatlar bölgesinde bulunan 8. ve 9. Rus Ordularının mütareke için çalıştıklarının haber alındığı ifade edilmektedir (ATASE, BDH, Dos: 237A, Kls: 941, F: 44). Mütareke taraftarı olan grupların Bolşeviklerin "*sürekli barış*" söylemi doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir.

22 Temmuz'dan itibaren çözülen cephede Ruslardan çok sayıda esir ve ganimet alınıyordu. Rus askerleri "*apar topar*" kaçmaktaydı. Bolşeviklerce tertiplenen firar ve yağma olayları varolan düzeni zayıflatmaya yönelik büyük eylemin bir parçasıydı (Toker, 2016, s. 205; McMeekin, 2012, s. 268; Shklovsky & Sheldon, 1967, s. 229).

1917 yılının Temmuz ayında gerçekleştirilen bir konferansta dile getirildiği üzere, Galiçya cephesindeki başarısız taarruz girişimleri protesto edilirken iktidara devrimci grubun geçişine kadar cephede savaş karşıtlığı yaygınlaştırılarak, iktidar değişikliği sonrasında barış teklifinin etkisi güçlendirilecekti. Böyle bir barış girişiminin diğer ülkelerdeki proleteryanın emperyalist hükümetlere karşı baş kaldırmasını sağlayacağı düşünülmekteydi. Eğer teklif edilen mütareke diğer devletlerce kabul edilmezse başlayacak yeni mücadele “*gerçekten bütün ülkelerin ezilen sınıflarıyla ittifak kurma savaşı*” olacaktı (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1998, s. 16).

Temelleri 1900’lü yılların başında atılmış görüş ve düşüncelerin şekillendirdiği devrim sürecinde *Lenin*’in yıkıcı olmaktan çok yapıcı bir tutum sergilediği görülmektedir. Çar’ın devrilmesinde ve daha sonra Geçici Hükümetin görevden alınmasında *Lenin* ve Bolşeviklerin etkisi oldukça sınırlı kalmış olsa da yaşanan değişim ve dönüşümler *Lenin*’i bir tarihi kararın eşiğine getirmiştir. *Lenin*’in Ekim ayında Bolşeviklerin iktidarı almaya hazır olduğuna yönelik söylemi bu bakımdan oldukça önemlidir (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 35, 93).

Kasım 1917 itibariyle Kafkasya dışında diğer cephelerde Bolşevikler çoğunlukta idi (Lenin V. İ., Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü, 2010, s. 174). Ancak 1917 yılının sonunda askeri arşiv belgelerine yansıyan yazışmalar dikkat çekicidir. Berlin’den Başkumandanlık Vekâleti’ne gönderilen yazıda, “*Kafkas cephesindeki Ruslar evvelce Kerenski taraftarı idi. Bu esnada gerilerinde müsademe vukua gelerek esbab-ı neticesi henüz meçhuldür*” denilmektedir (ATASE, BDH, Dos: 227, Kls: 941, F: 51).

3 Aralık 1917 tarihinde *Lenin* ve *Stalin*’in yayınladıkları daha önce tekrar edilen fikirleri içeren beyanname; Rusya’da büyük olaylar yaşanmakta olduğu, başkalarının ülkelerini bölüşmek için başlanan kanlı savaşın sonunun geldiği, bütün dünyada milletleri boyunduruk altına almış olan “*yırtıcıların*” saltanatlarının yıkıldığı, emekçilerin ve hürriyet isteyenlerin yeni dünyasının doğduğu, Rusya’da hâkimiyetin halkın elinde bulunduğu, şerefli bir barış için bütün dünyadaki “*mahkûm milletlerin*” özgürlükleri için yardımda bulunulacağı ifade edilmektedir (Saray, 1985, s. 11).

Devrimci hükümet için yeni bağlılık ölçütü; Rus olmak değil, işçi veya köylü olmaktı. *Lenin*’in hazırlamış olduğu “*Sloganlar Üzerine*” adlı broşürde yaptığı öneri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. O sıralarda kullanılması öngörülen “*Tüm İktidar Sovyetlere!*” sloganından vazgeçilmeliydi. Zaten *Lenin*, gelişmeler karşısında bir tepki olarak

öngörülen sloganı değiştirerek, “*Bolşevikler İktidara!*” söylemini ikame etmeye çalışmıştır (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 94, 97). Bolşeviklerin ayakta kalmasını sağlayanlar çeşitli kapitalist devletlerin çıkarları ve yoğun şekilde yapılan propagandadır. Devrim, Sovyetlerin değil; *Lenin* ve Bolşeviklerin kazandığı zafer üzerine tesis edilmiştir (Carr, Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1989, s. 101; Russell, 2016, s. 36).

Sonuç

Bu çalışmada söylemin, ideolojiyle ilişkisi üzerinde durularak, yeniden üretilmesi ve anlamlandırılması süreçlerinin sarmal yapısının insana ve dolaylı olarak savaşa etkileri ortaya konulmuştur. Söylemin tek başına çözümlenemeyen bir olgu olduğu ulaşılan sonuçlardan biridir. Bu sonucun meydan çıkarılmasında anlamsal açıdan ideoloji ile söylemin doğrudan bağlı olduğu ideoloji, dil, söylem, propaganda, algı, anlam kavramlarının birbiri ardınca dizildiği tarafımızda tanımlanan “*işlevsel bir döngü*” metaforuna başvurulmuştur. Bu işlevsel döngüye göre ideolojinin kullandığı dil söylemleri ortaya çıkarırken söylem propaganda ile algıya dönüşmekte ve algı anlam kazanarak ideolojiyi güçlendirmektedir. İdeoloji, dil gibi toplumsal olduğu kadar bireyseldir. Söylemlerin toplumlardan ziyade bireylere hitap ettikleri söylenebilir.

Söylemlerin gizli ve belirsiz baskı araçları şeklinde yasaklayıcı, ötekileştirici, tabulaştırıcı niteliklere sahip oluşu üzerinde durulan diğer bir husus olmuştur. Bu bağlamda basitleştirme, düşmanı indirgeme (hedef küçültme), kısa ama güzel ifadelerle anlatma, sıkça tekrar etme, sevileni kullanma, sosyal psikolojiden yararlanma olarak sıralanabilecek olan propaganda kurallarının Bolşevik hareketindeki yerine dair tespitlerde bulunulmuştur. Bolşevik devriminin teorik yanı güçlü liderlik, ajitasyon ve sosyal reform vaadiyle desteklendiği ortaya konulurken başta *Hegel* olmak üzere yoğun olarak *Marx* ve *Engels*'ten yaptığı alıntılarla Bolşevik ideolojisini bir din öğretisi haline dönüştüren *Lenin*'in, memnuniyetsiz halka umut aşılıyarak halkın sınıf bilincine ulaşmasının yolları üzerinde durduğuna ilişkin çıkarımlar yapılmıştır.

Özellikle *Lenin* tarafından yönlendirilen Bolşevik hareketi; köylüye toprak, işçiye ekmek, askere barış getirme vaadiyle Rusya'nın o zamanki şartları doğrultusunda yeşerip serpilerek kendine özgü bir mahiyet kazanmıştır. Bu süreçte şartlara göre tekrar tekrar üretilen ideoloji, edimsel sözcüklerle veya benzeri emir bildiren, istek belirten, retorik sorular içeren (“*Bolşevikler İktidara!*” gibi) sözler söylem haline gelmiştir. Bolşevik söylemlerinin beklentinin üstünde etki uyandırmasında ve

özgünlük kazanarak başarıya ulaşmasında fabrikadaki işçiye, taşradaki köylüye, cephedeki askere hitap ediyor olması vardır. Bolşevikler, ezberleri bozarak üç temel noktada (demokratik cumhuriyet, toprak dağıtımı, sekiz saatlik işgünü talebi) sloganlaştırdıkları fikirleri, “*Barış, Ekmek, Toprak!*” şeklinde formülize edilerek geniş halk kitlelerine ulaşmışlardır. Söylemler ve girişilen propaganda çalışmaları Rus cepheleindeki askerleri etkilemiştir. Özellikle Galiciya cephesindeki Türk birlikleri Rus askerlerindeki savaşma isteksizliğine şahit olmuşlardır. Askerlere barış getirme vaadini sıkça tekrarlayan Bolşeviklere göre, bütün ülkelerdeki ezilenlerin kurtarılması Rusya’da tutuşan devrim meşalesinin diğer ülkelere taşınmasıyla mümkündür. Bu nedenle siperlerde gerçekleştirilecek “*kardeşleşme*”lerle ve “*ilhaksız, demokratik bir barış*” sayesinde “*sürekli barış*”a ulaşılarak bu emperyalist savaşın bitirilmesini sağlayacağına yönelik söylem ve propaganda savaşın seyrini doğrudan etkilemiştir. Savaşın seyri içinde Rusya için bir zaferden söz etmek gerekirse bu, Lenin ve Bolşevik devriminin kazandığı propaganda zaferidir. Almanlar, Birinci Dünya Savaşında etkisini küçümsedikleri söylem ve propagandanın gücünü yakından görmüşlerdir. 1933 yılında Almanya’da “*Das Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda (Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı)*”nın kurulması bu nedenle şaşırtıcı değildir.

Kaynakça / References

ATASE (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt) Arşivi, BDH (Birinci Dünya Harbi Kataloğu), Dosya (Dos): 237A, Klasör (Kls): 985, Fihrist (F): 25.1, Tarih: 27/06/1332 (9 Eylül 1916).

ATASE (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt) Arşivi, BDH, Dos: 237A, Kls: 985, F: 25.2, Tarih: 27/06/1332 (9 Eylül 1916).

ATASE (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt) Arşivi, BDH, Dos: 237A, Kls: 985, F: 34, Tarih: 19/07/1332 (2 Ekim 1916).

ATASE (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt) Arşivi, BDH, Dos: 237A, Kls: 941, F: 44, Tarih: 13/11/1333 (11 Kasım 1917).

ATASE (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt) Arşivi, BDH, Dos: 227, Kls: 941, F 51, Tarih: 10/12/1333 (10 Aralık 1917).

BBC. (2017, Kasım 9). <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41837777> adresinden alındı

BOA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı), HR. (Hariciye Nezâreti),

MA (Matbuât Kalemi), Dosya No: 1126, Gömlek No: 41, Tarih: 22 Nisan 1331 (5 Mayıs 1915).

BOA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı), HR. (Hariciye Nezâreti), SYS (Siyasî Kalemi), Dosya No: 2113, Gömlek No: 4-4, Tarih: 18 Nisan 1333/1917.

Carr, E. H. (1989). *Bolşevik Devrimi 1917-1923* (Cilt I). (O. Suda, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Carr, E. H. (1998). *Bolşevik Devrimi 1917-1923* (Cilt II). (O. Suda, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Eagleton, T. (2015). *İdeoloji*. (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Faulkner, N. (2017). *Lenin and the Bolsheviks*. London: Pluto Press.

Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault'da söylem ve iktidar. *Kaygı*, (21), 55-69.

Kışlalı, A. T. (2000). *Siyasal sistemler - siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kolonitkii, B. (1994, April). Antibourgeois propaganda and anti-"burzhui" consciousness in 1917. *The Russian Review*, 53(2), 183-196.

Kolonitkii, B. (1998). "Democracy" in the political consciousness of the February Revolution. *Slovic Review*, 57(1), 95-106.

Lenin. (1975). *Letters on tactics*. Moscow: Progress Publishers.

Lenin, V. İ. (2010). *Bolşevikler ve proletarya diktatörlüğü*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.

Lenin, V. İ. (2014). *Sosyalizm ve savaş: Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin savaşa karşı tutumu*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.

Marx-Engels/Lenin-Stalin. (1994). *Partizan savaşı*. (N. R. Çobanoğlu, Çev.) İstanbul: Yar Yayınları.

McLellan, D. (2012). *İdeoloji*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

McMeekin, S. (2012). *I. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın rolü*. (N. Elhüseyni, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Russell, B. (2016). *Bolşevizmin pratiği ve teorisi*. (Ö. Ulusoy, Çev.) İstanbul: bgst Yayınları.

Saray, M. (1985). *Atatürk'ün Sovyet politikası*. İstanbul: Veli Yayınları.

Shklovsky, V. B., & Sheldon, R. (1967, July). At the front-summer 1917. *The Russian Review*, 26(3), 219-230.

Stevenson, D. (2001). *The First World and international politics*. New York: Oxford University Press.

Stone, N. (1998). *The Eastern front 1914-1917*. London: Penguin Books.

Swain, G. R. (1981, April). Bolsheviks and metal workers an the Eve of the First World War. *Journal of Contemporary History*, 16(2), 273-291.

Thatcher, I. D. (2009, April). The St. Petersburg/Petrograd Mezhraionka, 1913-1917: The rise and fall of a Russian Social Democratic Workers' Party unity faction. *The Slavonic and East European Review*, 87(2), 284-321.

Toker, H. (2016). *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi*. Ankara: ATASE Daire Başkanlığı Yayınları.

Troçki, L. (1998). *Rus Devriminin tarihi* (Cilt I). (B. Tanatar, Çev.) İstanbul: Yazın Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük. II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ulutan, B. (1980). *Marxizm ve Leninizm*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Summary

This article deals with the process of producing the discourse of ideologies and the spread of this production process with propaganda in the context of influencing the First World War.

The aim of this study is to reveal the effects of the renewed rhetoric of the Bolshevik movement according to time and conditions on the course of war depending on its position in the political sense of ideology, language, propaganda, perception and meaning.

The main problem of this study is the extent of the effects of the language, produced discourses, propaganda methods, and perception of events created by ideology in the formation and development stages of important historical processes in the history of the world, such as the Bolshevik revolution. It is of course taken into account that this process of influence is also a process of influence. In this context, the change and

transformation of Bolshevik ideology and discourse according to the periods of the First World War are within the scope of this study.

The scope of the study is the spread of Lenin's movement, which reinterprets its intellectual foundations, during the First World War, in a manner compatible with the nature of the discourse politically, influencing the course of the war and influencing it.

The subject which is processed by the information obtained from the sources on the axis of discourse and war, includes the ideology, language, propaganda, perception and meaning elements which are reflected in the archive records, depending on the occurrence of historical events.

This study consists of three dimensions: the nature of discourse, the reproduction of ideology and discourse, and the effects of this reproduction on the course of war.

In this study, the effects of the spiral structure of the processes of reproduction and semantics on human and indirect war are emphasized. One of the conclusions is that discourse is a case that cannot be solved alone. In the semantic point of view, a functional loop metaphor that is defined by us as ideology, language, discourse, propaganda, perception and meaning, which is directly related to ideology and discourse, has been applied to each other. According to this *functional cycle*, while the language used by the ideology reveals the discourses, discourse is transformed into perception by propaganda and the perception strengthens the ideology by gaining meaning. Ideology is as individual as language as it is social. It can be said that discourses address individuals rather than societies.

It was another point that emphasized the fact that discourses had prohibitive and alienating qualities in the form of latent and uncertain oppression tools. In this context, simplification of the propaganda rules, which can be listed as simplification, reduction of the target, beautiful expressions, frequent repetition, using the beloved, and using social psychology, have been made in the Bolshevik movement. The theoretical aspect of the Bolshevik revolution was supported by the promise of strong leadership, agitation, and social reform, and by the intensely Hegel and Bolshevik ideology quoted by Marx and Engels.

The Bolshevik movement, especially directed by Lenin; the land to the peasant, bread to the worker, with the promise of bringing peace to the army, and then sprinkled in line with the conditions of Russia at that time, it has gained its own characteristic. In this process, according to

the conditions, the ideology produced again and again, with the actual words or similar orders, requesting, containing rhetorical questions words like it has become discourse. The Bolshevik discourses have an impact on expectation, and they have to appeal to the workers in the factory, the villagers in the countryside, and the soldiers in the front. Discourses and propaganda works have affected the soldiers on Russian fronts. In particular, Turkish troops on the front of Galicia witnessed their reluctance to fight in Russian troops. According to the Bolsheviks, who repeatedly repeated the promise of bringing peace to the soldiers, the liberation of the oppressed in all countries is possible by moving the torch of revolution in Russia to other countries. For this reason, the rhetoric and propaganda towards the continuation of this imperialist war by means of the brotherhoods in the trenches and by a peaceful and democratic peace that has been achieved, has directly affected the course of the war. To mention a victory for Russia in the course of the war, this is the victory of propaganda won by Lenin and the Bolshevik revolution.